

Ingüna dürabiltà – ingün turissem

Preschantà a Scuol ün nouv manual

ANNATINA FILLI / FMR

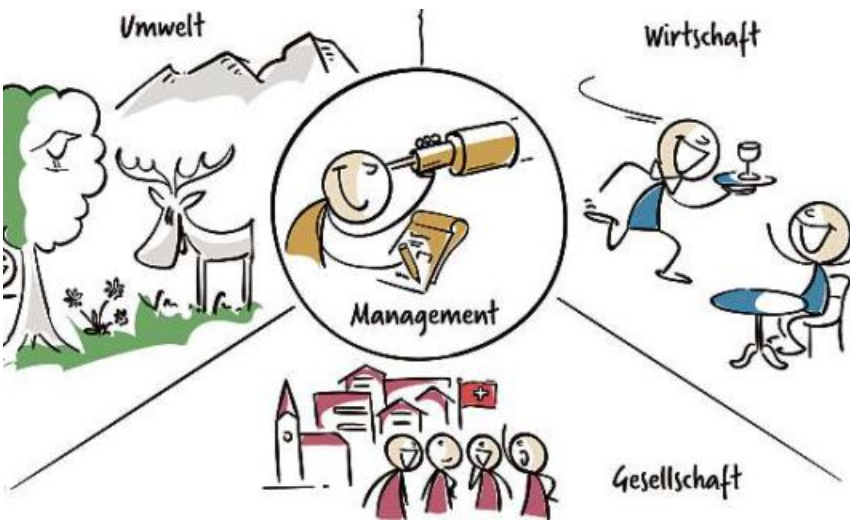
■ Il turissem es dependent d’ün ambi-aint e d’üna natüra d’ota qualità. La TESSVM s’ingascha fingià daspö ons per üna dürabiltà permanenta. Inseml cun divers partenaris s’haja elavurà ün manual ed ün cuors per promover la dürabiltà i’l management da las destina-ziuns da vacanzas. Divers partenaris han elavurà dūrant ils ultims trais ons ün manual per destinaziuns turisticas svizras. Her ha preschantà la Turissem Engiadina Scuol Samignun Val Müstair SA (TESSVM) il cudesch chi fa part al proget dad Inno-tour per üna dürabiltà applichada illas destina-ziuns turisticas da nos pajais.

Ün’importante tematica

Dürabiltà es ün tema omnipreschaint. Per spordscher ün turissem da qualità s’haja elavurà ün manual pel management da las destinaziuns turisticas (DMO). «Sainza dürabiltà nu daraja in avegnir ingün turissem», es Martina Stadler, la directura da la TESSVM, persvasa. Illa regiun da vacanzas intuorn il Parc Naziunal Svizzer es la dürabiltà daspö decennis ün tema important. Inseml cun la Scoul’ota per scienzas applichadas da Turich (ZHAW) ed oters partenaris chantunals e federals s’ingascha la TESSVM per la promoziun da quista tematica i’l sector dal turissem. «Il bsögn per dapli dürabiltà i’l turissem svizzer es cunt-schaint, be fin uossa nu daiva amo ingün manual correspondent per las DMO’s», manzun’la. Il manual «Dürabiltà applicha-da illas destinaziuns turisticas svizras» ed il cuors pratic dessan güdar d’eruir tanter

Il nouv manual cumpiglia passa 140 paginas e vain distribui in tuot la Svizra. FOTO TESSVM

Il manual resguarda trais differentas dimensiuns.

oter las masüras bsöгнаivlas per mincha singula destinaziun.

Oriund da la Germania

Sco basa pel nouv manual ha servi la versi-un pel turissem in Germania. Il manual e’l cuors pratic sun duos da las quatter parts d’ün proget per innovaziuns i’l turissem svizzer e chi vain rapreschantà da la TESSVM. La respunsabiltà pel proget han gnü Yvonne Schuler, collavuratura da la TESSVM, ed Yvonne Pirchl-Zaugg da la ZHAW. Ellas han dat ün’invista i’l resultat da lur lavur. La basa dal manual fuorman las trais dimensiuns da la dürabiltà ambi-aint, società ed economia. A man da 40 cri-teris seguan racumandaziuns concretas tenor solu-ziuns chi sun gnüdas eruidas tenor ils megl ders exaimpels our dal minchadi.

Ün rating per la TESSVM

Plünavant vain la sporta cumplettada cun ün cuors. «Il cuors düra quatter dis spar-paglià sün bundant ün on», declera Yvonne Pirchl-Zaugg. Quists cuors vegnan reali-sats da la sanu future learning ag inseml culla ZHAW. Martina Schuler renda at-tent cha las DMO’s sajan dependentas da lur divers partenaris per raggiundscher ils böts per üna dürabiltà permanenta. «In nossa destinaziun sun quai per exaimpel prodots o hotels chi portan il sagè da qua-lità da la Biosfera» La TESSVM d’eira in-seml cun la «Schaffhauserland Touris-mus», las prümas destinaziuns chi han vi-sità il cuors pilot. «Ün da nos prossemes in-tents es da laschar far üna examinaziun ex-terna da nossa DMO a regardar la dürabi-ltà», declera la directura.

■ SCUOL

Acziun «piglia piazza»

(cdm/fmr) Dūrant ils mais da stà fin aint pel utuon organischescha la società CREACUMÜN l’acziun «piglia plaza» per activar ils spazis publics illas fracziuns dal cumün da Scuol. Las plaz-zas dvaintan per ün pèr eivnas lös per inscunters, planisats o spontans, per in-digenas ed indigens e giasts. Quai scri-va la società CREACUMÜN in üna co-municaziun a las medias.

La società CREACUMÜN exista daspö l’avrigl 2020. Ella ha l’intenziun da render plü famigliar la significaziun e la gronda ierta culturala dals spazis publics, sco per exaimpel piazzas e vías. Cun occurrenzas, workshops, publica-ziuns ed oter plü vegnan tematisadas la planisaziun, concepziun e cultivaziun dal spazi construi. Grond’importanza ha per la società impustüt da render cuntschaint quista tematica pro’ls uf-fants e giuvenils. Üna prüm’eivna da proget ha pudü gnir realisada in oc-tober 2020 inseml culla scoula dad Ar-dez e Guarda. La prüma radunanza ge-nerala publica es planisada pels 21 d’avuost 2021 a las 16.00 sün Plaz a Ftan.

L’acziun «piglia piazza» cumainza a Sent e resta adüna per trais eivnas sün mincha piazza in üna da las fracziuns dal cumün da Scuol.

07-06 fin als 27-06-21 sül Plaz a Sent, 28-06 fin als 18-07-21 sül Plaz a Scuol Suot, 19-07 fin als 08-08-21 sülla Piazza Fontana a Tarasp, 09-08 fin als 29-08-21 sül Plaz a Ftan, 30-08 fin als 19-09-21 sülla piazza Bröl ad Ardez e dal 20-09 fin als 10-10-21 sülla Plazzetta a Guarda.

Ingüna temma da la temma

Ils Servezzans psichiatrics dal Grischun s’occupan dūrant il mais mai dals disturbis da temma

ANDRI NETZER/FMR

■ Temma es ün signal dal corp per render attent ad ün privel. Insomma alch tuottafat normal ed important. Sch’ella piglia però suraman restren-dscha quai il minchadi e la vita socia-la da la persuna pertocca. Avant pacs ons d’eira da leger illas gazettas dad üna duonna in Grischun chi ha clomà la po-lizia. La radschun nu d’eira forsa ün la-der. Na, la duonna vaiva talmaing tem-ma dad ün arogn ch’ella nu d’eira plü bu-na d’agir. Che chi’d es divertent da leger e pissera per pulaccas, es pels pertocs bainschi dischagreabel, ma nüglia chi tils chaschuness gronds problems in lur min-chadi. La temma d’ün arogn sco eir la temma da l’otezza valan sco temmas spe-cificas. Da gnir confruntà cun da quellas temmas as riva pelplü dad evitar. I nun

influenzeschan neir la vita sociala. I da però eir temmas chi vegnan uschè gron-das chi marcan il minchadi d’üna persu-na. Scha quai capita, as discuorra d’ün disturbis da temma. Ils Servezzans psi-chiatrics dal Grischun s’occupan dūrant il mais da mai da quel tema.

Differentas fuormas da temma

«Temma es üna’emoziun normala, ün sentiment ed üna reacziun ad ün privel», declera Mathias Egger, psicolog pro’ls Servezzans psichiatrics dal Grischun. «Problematic vegna però, scha la temma es massa intensiva o düra massa lönych, sch’ella es adüna darcheu avantman, ma eir sch’ella es irrazionala», uschè il psico-log inavant. In da quels cas as discuorra da disturbis da temma – temmas chi pis-seran per ün grond squitsch pro’ls per-tocs e tils restrendschan in lur minchadi.

In Svizra patischa plü o main mincha ses-o settavla persuna da quel problem. Id existan però differentas fuormas da tem-mas. Las plü derasadas sun las temmas socialas e las agorafobias o in tudais-ch «Platzängste», declera Mathias Egger. D’üna temma sociala as discuorra, scha’l pertoc ha gronda fadia da gnir valütà o observà. Quai po esser pro ün examen, ün discuors d’annunzcha o perfin pro ün apèro. Agorafobias invezza, eir scha’l pled tudais-ch discuorra da piazza, han dach-efar culla temma da na pudair fügen our d’üna situaziun. Quai po gnir avant in tunnels, i’l bus o dafatta cun spettar illa lingia da la cassa in üna butia.

Confruntar e na evitar

Per ch’üna temma vegn ün problem, gio-van plüs facturs üna rolla. «Dad üna vart as poja avair geneticamaing la tendenza

da sviluppar ün tal disturbi. I po però eir esser chi s’ha impris quai, per exaimpel scha’ls genituors reagischan a tuot plü-chöntsch temus. Da l’otra vart sun però eir evenimants greivs, sco üna perdita, üna desditta, ün mortori o malatias in fa-miglia chi pon avair ün’influenza», declera Mathias Egger: «Decisiv es lura quan-tas forzas cha la persuna ha per fruntar da quellas situaziuns. Ils contacts, amici-zchas o insomma la rait sociala han eir ün’importante funcziun. Schi s’ha glieud cun la quala i’s po discuorrer dal pro-blem, güda quai da tour davent pais. Quant optimistic e positiv chi s’es sves, es natüralmaing eir fich decisiv.» Causa cha na mincha persuna nun ha però las listessas premissas, as po pro tschertünas istess sviluppar üna malatia psichica. La persuna as retira e cumainza dad evitar las situaziuns chi chaschunan la temma. I

capita insomma precis quai chi füss dad evitar. «Intant chi’s prova da sviar da quellas situaziuns, resta la temma istess adüna preschainta. Ella es bainschi mis-sa dvert, ma adüna a la guetta ed imnar-scha dad attachar. Perquai esa fich im-portant da sortir da quels muosters e da’s confruntar culla temma», es Mathias Egger persvas.

Stigmatisaziun es adüna amo ün problem

«Schi’s patischa per ün lung temp ed i’s bada chi nu’s riva sves da schöglier – lu-ra füss quai il dret mumaint da tscherchar agüd professiunal. Impustüt, schi nu’s po neir plü accumplir sia rolla sco genituor, sco collavuratur o sco schef», declera Mathias Egger. Il prüm pass important füss la visita pro’l meidi da chasa. In üna controlla po quel excluder radschuns corporalas sco impuls pels problems psi-chics. In seguit assega el il paziaint al servezzan psichiatric. In ün discuors veg-nan lura fats il prüms sclerimaints e lu-ra vain defini pass per pass che fuorma da terapia chi’d es la güsta.

Per surgnir agüd as pon persunas per-toccas però eir annunzchar sves pro’l Servezzan psichiatric dal Grischun. Eir schi ha dat i’ls ultims ons ün grond svi-lup, es tenor Mathias Egger la stigma-tisaziun da persunas cun malatias psichi-cas adüna amo ün problem: «Eu n’ha su-vent paziaints chi’m dischan ch’els vessan uschè gugent simplamaing ruot üna chomma ed ün gess. Uschè vezzess la glieud almain che ch’els han.

Persunas cun temmas as svarguognan eir perquai chi han l’impreschiun da va-lair in nossa società sco debblas. Disturbis da temma nu sun però ün deblezza. Da star pro seis sentimentais e da fruntar sia temma es invezza ün sen da gronda fer-mezza.»

In Svizra sun 15% da la populaziun pertocs d’ün disturbis da temma. Il plü important esa da’s confruntar cun sia temma e da na tilla sviar. FOTO PDGR

Agüd psicologic in Grischun

Ils Servezzans psichiatrics dal Gri-schun garantischan il provedimaint psichiatric d’uffants, da giuvenils e da creschüts i’l chantun Grischun. Lur incumbensa cumpiglia il sectur sta-zionar ed ambulanz, l’offerta da clini-cas dal di sco eir il sectur da las chasas da dmura e da lavuratori per persu-nas cun malatias psichicas e persunas cun impedimaints spiertals.

Da temp in temp definischan els temas dal mais. Dūrant il mais mai da quist on es il focus sün disturbis da temma.